

نحوه مراقبتهای بهداشتی ارائه شده به کودکان زیر یکسال در مراکز بهداشتی شهری رشت سال ۱۳۸۴-۱۳۸۳

پژوهشگران: زهرا مختاری^۱، سیده نوشاز میرحق جو^۲، شادمان رضا ماسوله^۳، انوشیروان کاظم نژاد^۴

(۱) کارشناس ارشد پرستاری

(۲) کارشناس ارشد مامایی، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی گیلان

(۳) کارشناس ارشد پرستاری (گرایش داخلی جراحی)، عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی گیلان

(۴) دکترای آمار حیاتی، دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه تربیت مدرس

چکیده:

مقدمه: ارائه مراقبتهای بهداشتی با کیفیت مطلوب به کودکان از برنامه های بهداشت مادر و کودک است که اجرای آن کاهش مرگ و میر، عوارض، حفظ و سلامتی را به همراه دارد. لذا ارزیابی این مراقبتهای و بهبود عملکرد کارکنان و کیفیت ارائه قطعاً نقش موثری در ارتقاء سلامت مادر و کودک خواهد داشت.

هدف: این پژوهش با هدف تعیین نحوه مراقبت های بهداشتی ارائه شده به کودکان زیر یکسال انجام شد.

روش کار: این پژوهش یک مطالعه توصیفی- مقطعی است و در آن ۹۱ نفر از کارکنان شاغل در مراکز بهداشتی- درمانی شهر رشت به هنگام ارائه مراقبتهای بهداشتی به ۲۹۱ کودک زیر یکسال در مورد پایش رشد و واکسیناسیون مورد مشاهده و بررسی قرار گرفتند. مراکز بهداشتی شهر رشت بصورت خوشه ای و کارکنان بصورت سر شماری تعیین گردیدند. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه ای مشتمل بر دو بخش بود. بخش اول شامل اطلاعات دموگرافیک که توسط واحدهای پژوهش تکمیل گردید و بخش دوم چک لیست مربوط به پایش رشد و واکسیناسیون که توسط پژوهشگر عیناً مشاهده و ثبت گردید. به منظور تجزیه و تحلیل یافته ها از آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون کای دو و ضریب همبستگی پیرسون) استفاده شد.

نتایج: یافته های پژوهش در رابطه با مشخصات دموگرافیک نشان داد اکثریت آنها (۵۲/۶٪) در گروه سنی ۴۴-۳۵ قرار داشتند، اکثریت آنها (۹۲/۸٪) فرزند زیر یکسال نداشتند و اکثریت واحدهای مورد پژوهش از کلاس های بازآموزی مربوط به پایش رشد و واکسیناسیون شرکت کرده بودند. همچنین نتایج نشان داد که ۵۸/۸ درصد واحدهای مورد پژوهش مراقبتهای بهداشتی در مورد پایش رشد و ۴۴/۳ درصد واحدهای مورد پژوهش مراقبتهای بهداشتی در مورد واکسیناسیون را در حد مطلوب ارائه نمودند.

نتیجه گیری: یافته ها نشان داد بین سن ، تعداد فرزندان، رشته تحصیلی، میزان تحصیلات، سابقه کار، سابقه کار در واحد بهداشت خانواده و شرکت در دوره های بازآموزی با نحوه مراقبت های بهداشتی ارائه شده به کودکان زیر یکسال در مورد پایش رشد و واکسیناسیون ارتباط معنی داری وجود داشت ($P < 0/001$). اما بین داشتن فرزند زیر یکسال با نحوه مراقبت ارائه شده به کودکان زیر یکسال ارتباط معنی داری مشاهده نگردید. همچنین بین وضعیت استخدام پرسنل با نحوه مراقبت های بهداشتی ارائه شده به کودکان زیر یکسال بر اساس آزمون آماری کای دو ارتباط معنی داری وجود داشت ($P < 0/002$). همچنین مشخص شد اکثریت (۹۶٪) واحدهای مورد پژوهش در حفظ زنجیره سرد، عملکرد مطلوب داشته اند.

کلید واژه ها: مراقبت شیرخوار، واکسیناسیون در شیرخوارگی، رشد کودکان، کارکنان بهداشتی

مقدمه

یاری و آهن یاری رایگان منجر به بهبود زندگی و کاهش مرگ و میر کودکان و شیرخواران شده است. هر کجا که وجود سیستم های مراقبت بهداشتی اولیه موثر باعث دسترسی اکثریت مردم به خدمات پزشکی شده و جامعه در خصوص مراقبت ها و اثر بخشی آنها آموزش اولیه دیده باشند، میزان پوشش واکسیناسیون معمولاً بالاست (۲). اما خدمات ایمن

دستیابی به مراقبتهای اولیه بهداشتی حق هر انسان و جلوگیری از مرگ مادران و کودکان به عنوان دو گروه آسیب پذیر جامعه و ارائه خدمات بهداشتی به آنان جایگاه ویژه ای در مراقبتهای بهداشتی دارد (۱).
مراقبت های مرتب و دوره ای کودکان همراه با رسم منحنی رشد، ترویج تغذیه با شیر مادر، آموزش تغذیه تکمیلی، واکسیناسیون مرتب، ویتامین

روش کار

این پژوهش یک مطالعه توصیفی مقطعی است. جامعه مورد نظر در این پژوهش عبارت است از کارکنان مراکز بهداشتی-درمانی شهری رشت می باشند که به ارائه مراقبت کودکان زیر یکسال می پردازند.

روش نمونه گیری در این پژوهش خوشه ای چند مرحله ای است. در این پژوهش ابتدا با نمونه گیری تصادفی مراکز بهداشتی شهر رشت انتخاب گردیدند. سپس در آن مراکز کلیه کارکنان واحد بهداشت خانواده که در زمینه مراقبت از کودکان زیر یکسال فعالیت داشتند و دارای مشخصات واحدهای پژوهش بودند به صورت سرشماری جزء نمونه ها قرار گرفتند. در این پژوهش برای گردآوری داده ها از پرسشنامه و چک لیست استفاده گردید. پرسشنامه شامل مشخصات دموگرافیک، سن، وضعیت تاهل، تعداد فرزندان، تعداد فرزندان زیر یکسال، میزان تحصیلات، سابقه کار، سابقه کار در واحد بهداشت مادر و کودک، رشته تحصیلی و شرکت در دوره باز آموزی می باشد. جهت بررسی عملکرد کارکنان از چک لیست مشاهده ای استفاده گردید که شامل جمع آوری اطلاعات در زمینه پایش رشد و واکسیناسیون و حفظ زنجیره سرد می باشد. برای تعیین اعتبار ابزار مورد استفاده در این پژوهش از اعتبار محتوی استفاده شده است.

با توجه به ابزار موجود در این پژوهش جهت پایایی برگه مشاهده از روش سنجش پایانی بین مشاهده گران استفاده گردید.

در تجزیه تحلیل داده ها از روشهای آمار توصیفی و استنباطی بوسیله نرم افزار SPSS استفاده گردیده است. جهت تجزیه و تحلیل یافته ها از ضریب همبستگی چوپورف، نسبت شانس، آزمون کای دو و آزمون دقیق فیشر استفاده شد. معیار سنجش در مندرجات چک لیست مشاهده ای، مجموع نمرات ارائه

سازی کودکان دارای کاستی هایی در زمینه کیفیت مراقبت می باشد(۳).

نتایج تحقیق حاجی زاده و همکاران نشان داد که مهمترین علت نقص واکسیناسیون کودکان اشتباه و بی دقتی کارکنان بهداشتی بوده است(۴). کارمندان بهداشتی که واکسن تزریق می کنند بایستی مراقبت‌های لازم برای به حداقل رساندن خطر گسترش بیماریهای عفونی را اعمال نمایند و همچنین اطلاعات درستی در خصوص ایمن سازی به والدین داده و تاکید نمایند که ایمن ترین راه جهت بیماریهای قابل پیشگیری ایمن سازی می باشد(۵). آلدانا و همکاران در مطالعه خود نشان دادند که ۳۲ درصد دریافت کنندگان خدمات ایمنی سازی از خدمات با شرایط نامناسب برخوردار هستند(۶).

در بسیاری از کشورها ارائه خدمات بهداشتی در واحدهای دولتی از نظر نحوه ارائه آنها قابل قبول نمی باشد. مراجعین به خوبی مورد استقبال قرار نمی گیرند. وسایل و تجهیزات کافی برای انجام آزمایشات و معاینات وجود ندارد. کارکنان دانش کافی برای برخورد با مشکل را ندارند و اطلاعات آنها به روز نیست(۷). نحوه عملکرد کارکنان خدمات بهداشتی می تواند در پیشبرد برنامه های بهداشتی جامعه و ارتقاء سلامت موثر باشد. برای اطمینان از صحت عملکرد پرسنل باید کار آنان را ارزیابی کرد(۸).

در این راستا باقری یزدی نقل می کند نحوه عملکرد کارکنان خدمات بهداشتی می تواند در پیشبرد برنامه های بهداشتی جامعه و تحقق اهداف این برنامه موثر باشد(۹). با توجه به مطالب مذکور در مورد اهمیت ارزیابی نحوه مراقبت از کودکان به خصوص در دوره شیر خوارگی، پژوهشگر بر آن شد تا به تعیین نحوه مراقبت‌های بهداشتی ارائه شده به کودکان زیر یکسال در مراکز بهداشتی شهر رشت بپردازد.

داشته اند و ۴ درصد در این خصوص عملکرد نامطلوب داشته اند (جدول شماره ۲).

جدول شماره ۲: توزیع حفظ زنجیره سرد در مراکز بهداشتی شهری رشت

درصد	تعداد	فراوانی حفظ زنجیره سرد
۹۶	۲۴	مطلوب
۴	۱	نامطلوب
۱۰۰	۲۵	جمع

بحث ۱ و نتیجه گیری

در خصوص نحوه مراقبت‌های بهداشتی ارائه شده به کودکان زیر یکسال بر حسب برخی از مشخصات دموگرافیک کارکنان، نتایج نشان داد که کلیه (۱۰۰٪) واحدهای مورد پژوهش در رده سنی ۵۵ - ۴۵ سال، مراقبت‌های بهداشتی پایش رشد و واکسیناسیون کودکان را به نحو مطلوب ارائه کردند. در مطالعه احمدیان شالچی بین سن نمونه های پژوهش و چگونگی ارائه خدمات ارتباط معنی دار آماری وجود دارد (۱۰). نتایج نشان داد که اکثریت (۶۲/۶٪) افراد متاهل، مراقبت‌های بهداشتی در مورد پایش رشد و اکثریت (۴۷/۳٪) این افراد مراقبت‌های بهداشتی در مورد واکسیناسیون را به نحو مطلوب ارائه کرده اند. در مطالعه جدید میلانی نیز بین وضعیت تاهل واحدهای پژوهش و چگونگی ارائه خدمات همبستگی وجود داشت و نشان دهنده این بود که افراد متاهل خدمات بهتری نسبت به افراد مجرد داشتند (۱۱). هاشمیان (۱۳۸۳) در تحقیق خود بیان می کند که اکثریت (۵۹/۴٪) واحدهای مورد پژوهش متاهل، دارای عملکرد مطلوب هستند (۱۲).

نتایج نشان داد که اکثریت (۹۳/۸٪) واحدهای مورد پژوهش با ۳ فرزند یا بیشتر، مراقبت‌های بهداشتی در مورد پایش رشد کودکان و واکسیناسیون را به نحو مطلوب ارائه نمودند. به نظر می رسد افزایش فرزند در کارکنانی می باشد که سن آنها نیز بیشتر است. بنابراین تجربه کاری در زمینه انجام پایش رشد و

خدمات مراقبت کودکان زیر یک سال می باشد که بعد از تعیین کل امتیازات هدف کلی پژوهش و هدف هر پژوهش جداگانه تعیین شده و بر اساس میانگین دامنه تغییرات، امتیازات بالای میانگین "عملکرد مناسب" و امتیازات پایین میانگین "عملکرد نامناسب" طبقه بندی گردید. قبل از جمع آوری اطلاعات، پژوهشگر کلیه اجازه نامه های کتبی را از مسئولین مراکز مورد تحقیق کسب نمود.

نتایج

نتایج مربوط به مشخصات فردی واحدهای مورد پژوهش نشان داد که اکثریت واحدهای مورد پژوهش (۵۲/۶ درصد) در گروه سنی ۴۴ - ۳۵ قرار داشتند، ۹۳/۸ درصد متاهل و ۴۱/۲ درصد ۲ فرزند داشتند ولی اکثریت (۹۳/۸٪) فرزند زیر یکسال نداشتند. میزان تحصیلات اکثریت (۶۱/۹ درصد) واحدهای مورد پژوهش فوق دیپلم و رشته تحصیلی اکثریت (۴۲/۳٪) واحدهای مورد پژوهش رشته بهداشت، ۹۰/۷ درصد واحدهای مورد پژوهش نیز استخدام رسمی، اکثریت (۴۴/۳۲٪) سابقه کار بین ۲۰ - ۱۰ سال، ۴۱/۲ درصد سابقه کار کمتر از ده سال در واحد بهداشت خانواده داشتند و اکثریت (۶۲/۹٪) در کلاسهای بازآموزی مربوط به پایش رشد و واکسیناسیون شرکت کرده بودند.

نتایج نشان داد که ۵۸/۸ درصد واحدهای مورد پژوهش مراقبت‌های بهداشتی در مورد پایش رشد و ۴۴/۳ درصد واحدهای مورد پژوهش مراقبت‌های بهداشتی در مورد واکسیناسیون را در حد مطلوب ارائه نمودند (جدول شماره ۱).

جدول شماره ۱: توزیع نحوه مراقبت‌های بهداشتی ارائه شده به کودکان زیر یکسال در مورد واکسیناسیون

درصد	تعداد	فراوانی نحوه مراقبت در مورد واکسیناسیون
۴۴/۳	۴۳	مطلوب
۵۵/۷	۵۴	نامطلوب
۱۰۰	۹۷	جمع

همچنین نتایج تحقیق بیانگر آن است که ۹۶ درصد در حفظ زنجیره سرد عملکرد مطلوب

خانه داری، کودکیاری، تکنسین بهداشت، منشی گری، بازرگانی و ... بوده اند که با توجه به تجارب و سابقه بالا این افراد توانسته بودند امتیاز بالاتری را نسبت به سایر رشته های دانشگاهی مامایی و بهداشت کسب نمایند. در تحقیق حاضر کسانی که در وضعیت استخدام رسمی هستند، دارای امتیاز بالاتری نسبت به افرادی که در وضعیت استخدام غیر رسمی هستند می باشند. نتایج مطالعه جدید میلانی (۱۳۸۰) نیز نشان داد که ارائه خدمات کارکنان رسمی نسبت به کارکنان طرحی از کیفیت بالاتری برخوردار است. همچنین در تحقیق احمدیان شالچی (۱۳۷۷) نیز بین این دو متغیر ارتباط معنی داری وجود داشت (۱۱) و این شاید به این دلیل باشد که افراد رسمی به دلیل اینکه سابقه کار بیشتر و در نتیجه تجربه کاری بیشتری نسبت به افراد غیر رسمی (طرحی، پیمانی) در زمینه مراقبت از کودکان دارند، توانسته اند امتیاز بالاتری کسب کنند.

تشکر و قدردانی

بدینوسیله از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی گیلان و پرسنل محترم مراکز بهداشتی شهر رشت که در انجام این پژوهش یاری نمودند، تشکر و قدردانی می گردد.

منابع

- ۱- مرتضوی. حامد، طباطبایی چهر، محبوبه: درسنامه پرستاری کودکان. تهران: سالمی. ۱۳۸۲.
- ۲- بهزادی، فرخنده «ارزیابی عملکرد بهورزان در مراقبت از کودکان زیر ۶ سال در خانه های بهداشت روستاهای بندرگناوه» پایان نامه فوق لیسانس پرستاری بهداشت جامعه دانشکده علوم بهزیستی و توانبخشی تهران. ۱۳۸۱.
- 3- World Health Organization. " WHO Report Paints Mixed picture of Immunization progress " lancet . 2002. 360 (93) – 1671 – 1676.
- 4- Allender J A , Sprady B W. Community health nursing concepts and practice. 5 Edith Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2001.
- 5- Behraman. K , Kligman. RM. Jenson HB Nelson Text book of pediatrics . 17 th Ed philadelphia : saunders . 2004
- 6- Aldana J, Helga P, Ahmad A. Client satisfaction and quality of health care in rural bangladesh .Bull World Health Organ 2001 ; 79(6) : 512 – 17.

واکسیناسیون کودکان نیز افزایش می یابد و در نتیجه نحوه ارائه مراقبت بهتر می شود. از آن گذشته چنین به نظر می رسد که تجربه داشتن فرزند نیز به بهبود ارائه مراقبت کمک می کند.

در تحقیق حاضر افراد کمتر از دیپلم و دیپلم دارای امتیاز بالاتری در نحوه ارائه مراقبت از کودکان هستند و این شاید به این دلیل باشد که افراد با سابقه کار بیشتر و دارای تجربه کاری بیشتر در گروه دیپلم و یا کمتر از دیپلم قرار داشتند. نتایج تحقیق رضایی (۱۳۸۰) با عنوان بررسی شیوه به کارگیری واکسن ب. ث. ژ در مراکز بهداشتی درمانی استان ایلام نشان داد که در زمینه عملکرد کارکنان بهداشتی در خصوص واکسیناسیون اکثریت کارکنان مراکز بهداشتی درمانی با تحصیلات زیر دیپلم و بالای دیپلم به ترتیب ۹۳/۳ درصد و ۱۰۰ درصد دارای عملکرد متوسط و ۵۰ درصد آنان با تحصیلات دیپلم دارای عملکرد خوب و متوسط بودند (۱۳). نتایج همچنین نشان داد که میزان تحصیلات کارکنان مراکز بهداشتی درمانی سنندج ارتباط زیادی با میزان آگاهی و عملکرد آنان در زمینه واکسیناسیون نداشته است. که به نظر پژوهشگر این امر می تواند ناشی از تاثیر بیشتر تجربه کاری و دوره های ضمن خدمت و همچنین عدم نیاز به تحصیلات تخصصی در مورد واکسیناسیون باشد. به نظر می رسد که افراد با تحصیلات بالاتر پایش رشد کودکان را در حیطه وظایف خود نمی دانند و این کار را بی اهمیت می پندارند. لازم است که اهمیت پایش رشد کودکان در پیشگیری از سوء تغذیه برای کارکنان آشکار گردد (۱۴).

در تحقیق حاضر کسانی که دارای رشته تحصیلی "سایر موارد" (غیر از بهداشت و مامایی) هستند دارای امتیاز بالاتری نسبت به افراد مدرک تحصیلی بهداشت و مامایی هستند و این شاید بدین دلیل باشد که افراد دارای سن و سابقه کار بالا، افرادی بودند که دارای رشته هایی نظیر تنظیم خانواده،

۷- آسایي. محمد. د. بهبود کیفیت خدمات بهداشتی. بهداشت خانواده، ۱۳۷۷: سال ۳، شماره ۱۰، صفحات ۸-۳.

8- Cleman, Ston S. MC Guire S (2002) Comprehensive community health Nursing 6 th Edition – stLouis Mosby CO.

۹- باقري يزدي، عباس و همکاران، ارزیابی عملکرد بهورزان و رابطین داوطلب بهداشتی در ارائه خدمات بهداشت روان در شبکه مراقبتهای اولیه بهداشتی شهرستان بروجن و استان چهارمحال و بختیاری - مجله پژوهش حکیم، دوره ۴ - شماره ۲ - تابستان ۱۳۸۰.

۱۰- احمدیان شالچي، نسترن . بررسی عملکرد کارکنان بهداشتی در زمینه پیشگیری اولیه از بیماری های واگیردار شایع در مراکز بهداشتی - درمانی ۱۳۷۷ - پایان نامه فوق لیسانس.

۱۱- جدید میلانی، مریم، سهیل ارشدی، فرخ، اسدی نوقایی، احمد علی. پرستاری بهداشت جامعه ۱ و ۲ و ۳، تهران. انتشارات اندیشه رفیع. ۱۳۸۱.

۱۲- هاشمیان، پروین السادات"، بررسی ارتباط رضایت شغلی با عملکرد کارکنان در مورد پایش رشد کودکان زیر پنج سال در مراکز بهداشتی درمانی شهری تابع دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید بهشتی در سال ۱۳۸۳" پایان نامه کارشناسی ارشد آموزش پرستاری کودکان دانشگاه شهید بهشتی تهران ۱۳۸۳.

۱۳- رضایی علی محمد بررسی شیوه به کارگیری واکسن ب. ث. ژ در پیشگیری از سل در مراکز بهداشتی درمانی استان ایلام، فصلنامه دانشکده پرستاری مامایی ایلام سال سوم، شماره دوم ۱۳۸۲، ۵۲ - ۵۴.

۱۴- امیدی، افسر. پرهیزگار. سعادت، خلاصه مقالات دومین کنگره ملی بهداشت عمومی و طب پیشگیری، کرمانشاه . ۱۸ - ۱۵ آبان ماه . ۱۳۸۰.

Survey method of health care providing to children less than one year in health departments

By: Mokhtari. Z. MSN, Mirhaghjoo. N. MS in Midwifery, Masouleh. Sh. MSN, Kazemnejad, A. PhD

Abstract:

Introduction: Health care providing to children with optimal quality is part of maternal and child health program that its quality performance causes reduced mortality, complication and health maintenance. Thus evaluating these care and promotion of health care providers' performance and its quality certainly will have effective role in maternal child well – being.

Objective: This research aimed to determine method of health care providing to children less than one year was done.

Methods: This study is a cross – sectional descriptive research and in this research 97 employees of health centers were observed during offering health care to 291 infants specially growth monitoring and vaccination. Health centers were selected through cluster sampling and staff selected with census. Data collection tool was a questionnaire including two sections. The first part included demographics completed by sample and second part included checklist related to growth monitoring and vaccination completed through observation. Analysis of data was done by descriptive statistics (Mean and Deviation) and deductive statistics (X^2 - test and Pearson's correlation).

Result: Research finding about sample demographic characteristics showed that most of them (%52/6) were between 35 – 44 and most of them (%92/8) didn't have a child under one year. Most of them participated in re – education related to growth monitoring and vaccination and most of them (%44/3) provided favorable health care related to vaccination and growth monitoring.

Conclusion: Results showed that there was a significant correlation between age, children educational course, studies, record of service in family health care unit and participation in re-education course with method of health care providing to children under one year related growth monitoring and vaccination ($P<0/001$). But there was no significant correlation between having child under one year and method of care provided to children under one year ($P<0/002$). Thus most samples (%96) had favorable method in maintaining cold chain system.

Key words: Infant care, Infant vaccination, Child growth, Health care personnel